

abstract. dis. on zdob. Science. stup. Cand. ped. Sciences (13.00.07) Inst. Of Education Problems Acad. ped. Sciences of Ukraine. Kyiv.

УДК 378.147-057.4:002/1:004(045)

**ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА В АСПЕКТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ**

Веремчук О. В., Курило О. Й.

**PROFESSIONAL CULTURE IN THE ASPECT OF TRAINING OF FUTURE
SPECIALISTS OF THE SPHERE OF DOCUMENTATION AND INFORMATION**

Veremchuk Olena, Kurylo Oleksandra

У статті розглядаються теоретичні засади формування професійної культури майбутніх фахівців документно-інформаційної сфери у процесі їх професійної підготовки в закладах вищої освіти. Подано різні наукові підходи до визначення сутності та структури досліджуваного феномена. Обґрунтовано важливість формування професійної культури майбутніх спеціалістів документно-інформаційної сфери.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна культура, професійна діяльність, документно-інформаційна сфера, майбутні фахівці.

The purpose of the article is to determine the theoretical foundations of the formation of professional culture of future specialists in the documentary and information sphere in the process of their professional training.

Generalization of the results of scientific research on the essence of professional culture, led to the conclusion that its formation depends on the level of formation of the general culture of the individual. At the same time, professional culture is filled with specific content depending on the characteristics of a particular professional activity. Therefore, during the educational process it is important to ensure the development of all components of professional culture, to pay attention to the assimilation by students of the disciplines of the cycle of both professional and general training, as well as the development of professional qualities based on them. Each of the disciplines must contain certain opportunities for the disclosure of one or another side of the professional culture of future professionals, which allows the formation of certain components.

The authors came to the conclusion that during the study in a higher education institution, provided that the interdisciplinary connections and logical combination of all stages of professional training are properly ensured, it is possible to form the main components of the professional culture of the future specialist. The high level of formation of professional culture will provide the necessary level of performance of professional functions, self-improvement of the specialist in the future, will promote increase of professional qualities of the future specialist and his competitiveness.

Therefore, the formation of professional culture is one of the important tasks of modern higher education.

Key words: professional training, professional culture, professional activity, sphere of documentation and information, future specialists.

На сучасному етапі розвитку педагогічної теорії і практики помітно зростає інтерес до проблеми професійної культури, викликаний суспільною потребою у фахівцях високого культурного рівня, які б володіли умінням ефективно вирішувати професійні та життєві завдання, сприяючи таким чином прогресу в межах власного професіогенезу, певної професійної галузі та суспільства в цілому.

З огляду на зазначене набувають актуальності наукові дослідження, присвячені виявленню сутності та змісту професійної культури, її особливостей і можливостей формування під час підготовки майбутніх фахівців різних галузей (М. Ананченко, О. Аніщенко, Г. Балл, В. Гриньова, С. Дружилов, С. Ісаєнко, М. Корінний, А. Кравченко, Н. Крилова, О. Матвієнко, І. Михайличенко, О. Новиков, О. Пономарьов, О. Радкевич, Л. Різник, І. Сабатовська, Ю. Ситникова, С. Сливка, Я. Черньонков).

Особливо привертають увагу наукові роботи авторів, що висвітлюють питання формування професійної культури, її окремих складових у процесі підготовки майбутніх фахівців документно-інформаційної сфери, зокрема, документознавців, менеджерів інформаційної сфери, фахівців з інформаційного забезпечення державного управління, бібліотечних працівників тощо (Ю. Бриль, О. Веремчук, С. Дубова, С. Зозуля, В. Іщенко, Р. Коканова, Г. Малик, О. Матвієнко, Н. Назаренко, Ю. Романишин, О. Федорук, Л. Філіпова, Я. Хімич, М. Цивін, О. Янишин).

Метою статті є визначення теоретичних засад формування професійної культури майбутніх фахівців документно-інформаційної сфери у процесі їх професійної підготовки.

Варто зауважити, що трактування професійної культури, запропоновані вченими, різняться між собою. Виявлені відмінності в поглядах науковців зумовлені передусім наявністю різних предметних основ (цінностей, норм, технологій конкретної трудової діяльності тощо), відібраних для формування поняття. Водночас необхідно підкреслити, що дослідники будують свої висновки стосовно розуміння цього феномена здебільшого на основі наукового аналізу категорій «культура», «культура особистості». Відповідно, професійна культура розглядається вченими як підсистема загальної культури особистості, яка охоплює її культурні здобутки в напрямі оволодіння професією. До того ж досліджуване явище розглядається з урахуванням специфіки трудової діяльності в конкретній галузі.

Зазначений феномен визначається наявними професійними знаннями, вміннями й навичками, а також готовністю оволодіти іншими навичками, актуальними в нинішніх умовах (професійного спілкування, користування комп'ютерною технікою, володіння іноземною мовою тощо), а також естетичними, етичними, економічними, екологічними, правовими компонентами професійної культури [1, с. 22].

Сутність професійної культури фахівця, згідно з висновками О. Пономарьова, визначається з позиції єдності професійної компетентності та відповідальності, яка надає цінності як трудовій діяльності, так і її результатам. На думку вченого, професійна культура є обов'язковим елементом професіоналізму, що виступає як «усвідомлення і відчуття фахівцем своєї професії та відповідної діяльності як однієї з вищих життєвих цінностей» [2, с. 46].

В основу тлумачення професійної культури майбутнього фахівця, запропонованого Н. Криловою, покладено перелік соціально значущих моральних, інтелектуальних та організаторських якостей особистості, сформованість яких передбачає наявність належної системи знань, інтересів, переконань, умінь, норм діяльності й поведінки, здібностей і соціальних почуттів. Це дає змогу розуміти досліджуваний феномен як «вираження зрілості та розвиненості всієї системи соціально значущих особистісних якостей, які продуктивно реалізуються в індивідуальній діяльності (суспільно-політичній, професійній, науковій, комунікативній та ін.)» [3, с.14]. Водночас авторка приділяє особливу увагу моральній стороні професійної культури фахівця, до якої відносить почуття обов'язку, готовність до чесною та добросовісної праці, тверді моральні переконання, відкритість, доброзичливість, вміння працювати з людьми, уважність, чесність, принциповість, правдивість, скромність, порядність, самокритичність, почуття гідності, готовність підпорядкувати особистісні інтереси суспільним вимогам, потребу в самоосвіті тощо.

Важливою бачимо думку В. Гриньової про те, що професійна культура, будучи сукупністю «світоглядних і спеціальних знань, якостей, умінь, навичок, почуттів, ціннісних орієнтацій особистості, які знаходять свій прояв в її предметно-трудою діяльності», є не лише ознакою певного рівня особистісного розвитку, а й важливим чинником високої ефективності праці [4, с. 81].

Заслужує на увагу висновок Н. Сидоренко про те, що стрижнем професійної культури є професійні цінності. На думку автора, «вони наділені особливим значенням в індивідуальній і суспільній свідомості, що тісно пов'язано з наявною системою культури й соціальною природою суспільства» [5, с. 84].

Викликає інтерес характеристика професійної культури, сформульована О. Матвієнко та М. Цивіним щодо фахівців з інформаційного забезпечення державного управління. Зокрема, автори характеризують цей феномен як соціально-професійну якість суб'єкта праці, представлену передусім системою теоретичних і практичних знань та вмінь, професійного мислення (праксеологічною складовою), професійною мораллю та професійною естетикою (духовною складовою), професійною свідомістю і професійним світоглядом [6]. Професійну культуру фахівця інформаційного профілю науковці вважають «результатом еволюційного накопичення технологій інформаційної діяльності та управління, теорій, методологічних й історичних описів професійної інформаційної діяльності, відображеної в суб'єктах та об'єктах інформаційного простору» [6, с. 101].

З огляду на те, що цей феномен актуалізується у процесах, які передбачають різноманітні операції з інформацією, автори справедливо наголошують на важливості інформаційної культури, що включає елементи комунікативної, лексичної, інформаційно-правової, книжкової культури, культури наукового дослідження і розумової праці, культури використання інформаційних технологій тощо [6, с. 102].

Водночас підкреслимо, що інформаційна культура є безпосередньо пов'язаною із соціальною природою особистості та зумовленою різноманітними творчими здібностями, які виявляються передусім у здатності до постійного вдосконалення діяльності в багатьох напрямках: прийняття рішень, розробки, впровадження або відбору новітніх інформаційних технологій, пошуку інформації в численних інформаційних системах (бібліотеках, архівах, мережі Інтернет), її аналітичного опрацювання, керування документно-інформаційними потоками. Така діяльність апріорі вимагає від працівника інформаційної сфери високої відповідальності за достовірність інформаційних продуктів, оперативність надання інформації, конфіденційність документів тощо.

Оволодіння професійною культурою стає можливим за умови інтенсивного розвитку особистості, в ході якого відбувається вдосконалення її інтелектуальної та моральної сфер, прийняття системи цінностей (передусім духовних), вироблених певною професійною групою. Результатом такого розвитку є усвідомлення значущості професії та свого професійного обов'язку, якісне виконання професійної діяльності. Рівень професійної культури майбутнього фахівця залежить передусім від того, що він знає про свою професію, на які цінності орієнтується, якими знаннями й уміннями має володіти в контексті виконання професійної діяльності. Водночас, важливими є сформовані особистісні якості майбутнього фахівця: відповідальність, працелюбність, дисциплінованість, почуття обов'язку, тактовність, гуманність.

Узагальнення результатів наукових досліджень стосовно сутності професійної культури дають підстави вважати, що категорія «професійна культура» є багатоаспектною, оскільки характеризує водночас ступінь оволодіння особистістю специфічним видом професійної діяльності, рівень її професійного становлення, особливості перебігу професійної діяльності, спосіб реалізації сутнісних сил і творчих здібностей у ході професійної діяльності. Формування цього феномена в особистісному контексті залежать від рівня сформованості загальної культури, яка завжди буде позначатися на якості та результативності такої діяльності. Водночас, професійна культура наповнюється конкретним змістом залежно від особливостей тієї чи іншої професійної діяльності [7].

Відповідно, загальним орієнтиром щодо формування професійної культури майбутніх фахівців документно-інформаційної сфери в процесі підготовки в ЗВО має стати аналіз специфіки професійної діяльності. У цьому контексті набувають актуальності питання розвитку особливої системи знань, умінь, навичок, здібностей щодо: пошуку інформації, сприймання та опрацювання її великих масивів; одержання, використання, поширення та

збереження інформації; аналітико-синтетичну переробку інформації; надання інформаційних послуг та створення інформаційних продуктів; виконання інформаційно-аналітичної та консультаційної роботи; створення управлінських документів й організації роботи з ними, розробки та впровадження технологічних процесів документування; організації інформаційної діяльності, бібліотечно-бібліографічної, архівної роботи; опанування автоматизованих технологій у діловодстві, бібліотечній та архівній справі тощо.

Водночас специфіка професійної діяльності в документно-інформаційній сфері передбачає безпосереднє контактування з представниками інших професійних груп, ділову комунікацію з усіма суб'єктами інформаційного ринку, що вимагає обізнаності з моральними регулятивами та загалом культурними нормами спілкування, оволодіння комунікативними засобами, вміннями й навичками. З огляду на це важливою є етична сторона діяльності фахівця документно-інформаційної сфери, яка базується на професійній свідомості, системі уявлень про персональну відповідальність за результати та наслідки своєї роботи, та, як наслідок, ціннісного аспекту професіоналізації, що призводить до формування ціннісного ставлення виконавців до своєї професії.

Тому протягом навчального процесу важливо забезпечувати розвиток усіх компонентів професійної культури, приділяти увагу засвоєнню студентами дисциплін циклу як професійної, так і загальної підготовки, а також виробленню на їх основі професійних якостей.

Питання, що стосуються тих чи інших аспектів професійної культури, розглядаються в контексті конкретних навчальних предметів. Зокрема, вступ до спеціальності спрямований на ознайомлення студентів з особливостями й цінностями майбутньої професійної діяльності та формування позитивного ставлення до неї.

Такі дисципліни, як «Етика ділового спілкування», «Діловий етикет», «Професійна етика» безпосередньо зорієнтовані на формування професійної культури, проте в досить вузьких аспектах: засвоєння способів, засобів, форм та правил ділового спілкування, приписів ділового етикету, моральних норм, принципів і правил, які регламентують професійну діяльність.

Навчальні дисципліни циклу професійної підготовки уможливають, насамперед, формування певних професійних знань, умінь, навичок та компетенцій у майбутніх фахівців. Так, наприклад, предмети «Інформаційно-аналітична діяльність», «Аналітико-синтетична переробка документної інформації», «Інформаційний сервіс» формують у студентів вміння та навички творчого пошуку інформації, аналізу й відбору інформації, систематизації інформації, згортання змісту документної інформації від макроаналітичного рівня до мікроаналітичного, створення інформаційних документів; сприяють підвищенню рівня інформаційної культури. Зазначені дисципліни формують такі фахові компетенції: здатність забезпечувати відбір, аналіз, оцінку, систематизацію, моніторинг, організацію, зберігання, розповсюдження й надання в користування інформації та знань у будь-яких форматах; здатність використовувати методи систематизації, пошуку, збереження, каталогізації інформації для різних типів контенту та носіїв; здатність упроваджувати інноваційні технології виробництва інформаційних продуктів і послуг, підвищення якості інформаційного обслуговування користувачів інформаційних, бібліотечних, архівних установ; здатність опановувати та застосовувати технології системного аналізу інформаційної діяльності.

Загалом, кожна з навчальних дисциплін повинна містити в собі певні можливості для розкриття тієї чи іншої сторони професійної культури майбутніх фахівців, що уможливорює формування певних її складових.

Водночас, об'єднати розрізнені знання, вміння, навички, погляди, переконання в єдину систему, забезпечити єдність теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців здатна спеціальна навчальна дисципліна, яка уможливорює засвоєння на високому рівні студентами ціннісних еталонів професійної діяльності. Зокрема, досвід викладання курсу «Професійна культура документознавця» та результати дисертаційного дослідження

О. Веремчук [8] підтвердили доцільність упровадження цієї дисципліни до навчального процесу професійної підготовки майбутніх фахівців документно-інформаційної сфери. Зміст означеного курсу охоплює відомості про сутність професійної культури, характеристики її складових, можливості формування в процесі професійної підготовки в ЗВО, діагностику сформованості рівнів професійної культури, напрямки саморозвитку з метою її вдосконалення, кваліфікаційні вимоги та морально-етичні вимоги до майбутньої професії [9].

Отже, під час навчання в ЗВО за умови належного забезпечення міжпредметних зв'язків та логічного поєднання всіх етапів професійної підготовки можливим є формування основних складових професійної культури майбутнього фахівця: професійних знань, умінь і навичок; професійних здібностей; професійних цінностей, мотивів та цілей; професійних якостей особистості; здатності до навчання й саморозвитку. Високий рівень сформованості професійної культури забезпечить необхідний рівень виконання професійних функцій, самовдосконалення фахівців у майбутньому, сприятиме підвищенню їх професійних якостей та конкурентоспроможності. Таким чином, формування професійної культури є одним із важливих завдань сучасної вищої школи.

Перспективою подальших наших досліджень вбачаємо у вивченні засобів формування професійної культури майбутніх фахівців, підготовка яких здійснюється за освітньою програмою «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Список використаних джерел

1. Новиков А. М. Российское образование в новой эпохе (парадоксы наследия, векторы развития) : монография / А. М. Новиков. – Москва : Эгвес, 2000. – 272 с.
2. Пономарьов О. С. Формування професійної культури фахівців у системі завдань педагогіки вищої школи / О. С. Пономарьов // Наукові праці. – Миколаїв : МДГУ ім. П. Могили, 2006. – Т. 46. Вип. 33. Педагогічні науки. – С. 43–47.
3. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста / Н. Б. Крылова. – Москва : Высш. шк., 1990. – 140 с.
4. Гриньова В. М. Про співвідношення понять «професіоналізм», «професійна культура», «професійна компетентність», «професійна підготовка» / В. М. Гриньова // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. – Харків, 2014. – Вип. 45. – С. 74–84.
5. Сидоренко Н. С. Структурні компоненти професійної культури державних службовців / Н. С. Сидоренко // Аспекти публічного управління. – 2013. – № 1. – С. 84–91.
6. Матвієнко О. В. Інформаційне забезпечення державного управління : навч. посіб. / О. В. Матвієнко, М. Н. Цивін. – Київ : Центр учб. літ-ри, 2010. – 152 с.
7. Веремчук О. В. Особливості формування професійної культури майбутніх документознавців у вищих навчальних закладах / О. В. Веремчук // Международный научный журнал (International Scientific Journal) : сб. науч. ст. – Київ, 2016. – Вып. 8. – С. 24–29.
8. Веремчук О. В. Педагогічні умови формування професійної культури майбутніх документознавців : дис. ... канд. пед. наук / О. В. Веремчук. – Рівне, 2016. – 297 с.
9. Попчук О. В. Професійна культура документознавця : навч.-метод. посіб. / О. В. Попчук ; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне : РДГУ, 2013. – 80 с.

References

1. Novikov, A. M. 2000. *Rossiyskoe obrazovanie v novoy jepohe (paradoksy nasledija, vektory razvitiya)* [Russian education in the new era (paradoxes of heritage, vectors of development)]. Moscow.
2. Ponomar'ov, O. S. 2006. Formuvannia profesijnoi kul'tury fakhivtsiv u systemi zavdan' pedahohiky vyschoi shkoly [Formation of professional culture of specialists in the system of tasks of higher school pedagogy], *Naukovi pratsi*, 46, 33, pp. 43–47.
3. Krylova, N. B. 1990. *Formirovanie kul'tury budushhego specialista* [Formation of the culture of the future specialist]. Moscow.

4. Hryn'ova, V. M. 2014. Pro spivvidnoshennia poniat' «profesionalizm», «profesijna kul'tura», «profesijna kompetentnist'», «profesijna pidhotovka» [On the relationship between the concepts of "professionalism", "professional culture", "professional competence", "professional training"], *Pedahohika ta psykholohiia*, 45, pp. 74–84.
5. Sydorenko, N. S. 2013. Strukturni komponenty profesijnoi kul'tury derzhavnykh sluzhbovtiv [Structural components of professional culture of civil servants], *Aspekty publichnoho upravlinnia*, 1, pp. 84–91.
6. Matviienko, O. V., Tsyvin, M. N. 2010. *Informatsijne zabezpechennia derzhavnoho upravlinnia [Information support of public administration]*. Kyiv.
7. Veremchuk, O. V. 2016. Osoblyvosti formuvannia profesijnoi kul'tury majbutnikh dokumentoznavtsiv u vyschykh navchal'nykh zakladakh [Features of formation of professional culture the future of documentation experts in higher education], *Mezhdunarodnyj nauchnyj zhurnal (International Scientific Journal)*, 8, 2, pp. 24–29.
8. Veremchuk, O. V. 2016. *Pedagogical conditions of professional culture formation with future Documentation Science experts [Pedagogichni umovy formuvannia profesijnoi kul'tury majbutnikh dokumentoznavtsiv : dys. ... kand. ped. nauk]*. St. Rivne.
9. Popchuk, O. V. 2013. *Profesijna kul'tura dokumentoznavtsia [Professional culture of a documentation expert]*. Rivne.

УДК 378:37.011.3-051:378.4(481)(045)

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ НОРВЕГІЇ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Граб М. В.

**PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS
IN NORWEGIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: REGULATORY PROVISION**
Grab Maryana

У статті порушено проблему дослідження професійної підготовки майбутніх педагогів. Зазначено, що удосконаленню системи української вищої педагогічної освіти сприятиме вивчення не тільки вітчизняних наукових надбань, але й аналіз зарубіжного досвіду щодо підготовки вчителів у високорозвинених країнах світу, Цікавим для автора є досвід Норвегії. Особливої уваги заслуговує нормативно-правове забезпечення, що регламентує освітній процес.

Ключові слова: Норвегія, фахова підготовка, майбутні педагоги, нормативно-правове забезпечення.

The article raises the issue of professional training of future teachers. The author emphasizes that the humanization of education, its focus on the development of personal potential of students requires significant improvement of the content and methods of psychological and pedagogical training of modern teachers. It is noted that the improvement of the system of Ukrainian higher pedagogical education will be facilitated not only by the study of domestic scientific achievements, but also by the analysis of foreign experience in teacher training in highly developed countries. The experience of Norway is interesting for the author. It is determined that the success of this country in teacher training is due to the effectiveness of the system of pedagogical education, in particular: multilevel, differentiation, creating conditions necessary for successful educational problems of personal and professional development of students, introduction of active teaching methods and forms, orientation of educational institutions. on the use of positive world experience, quality practical training. Special attention should be paid to the legal

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>